

Gymnázium, Třeboň, Na Sadech 308

# **Závěrečná práce**

**Předmět:** Český jazyk

**Téma:** Vady řeči u dětí předškolního věku a  
logopedická intervence

Autor: Nikola Jůzková

Ročník: VIII.

Školní rok: 2023/2024

Vedoucí práce: Mgr. Tereza Hronková

## **Anotace**

Tato práce se zabývá vývojem dětského jazyka, řečovými vadami, logopedickou intervencí a pozorováním některých případů řečových poruch při logopedickém cvičení v mateřské škole. Obsah je tvořen rozбором jednotlivých poruch řeči s možnými příčinami, průběhem a následnou nápravou. Práce je doplněna vlastním výzkumem, ve kterém byly pozorovány 3 děti navštěvující logopedii v mateřské škole. Vloženy jsou i fotografie z průběhu cvičení při nápravě koktavosti a výtvarného tvoření, u kterého sledujeme souvislost s touto poruchou. Obohacení této práce spočívá ve vlastnoručně vyrobeném leporelu s logopedickou tematikou určeném pro děti s koktavostí a jejich rodiče.

## **Klíčová slova**

- dětská řeč
- jazyk
- logopedie
- pozorování
- řečové vady
- terapie

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala sama za použití uvedených zdrojů.

V Třeboni dne 13. 12. 2023

.....

## **Poděkování**

Ráda bych poděkovala paní ředitelce 3. MŠ Třeboň Bc. Romaně Štěrbové za umožnění návštěvy zařízení v době konání pravidelného logopedického kroužku pro děti předškolního věku, paní učitelce Dagmar Malechové za realizaci pozorování dětí s vadou řeči a následnou konzultaci. Poděkování patří také vedoucí mé seminární práce Mgr. Tereze Hronkové za pravidelné konzultace a rady při zpracovávání tématu a paní ředitelce Gymnázia Třeboň Mgr. Anně Koktavé za příležitost realizovat tuto práci, jež mi poskytla prostor pro vlastní kreativitu a získání nových znalostí a zkušeností.

# Obsah

|                                                                                     |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Úvod.....                                                                           | 7  |
| 1 Jazyk a řeč .....                                                                 | 9  |
| 1.1 Jazyk.....                                                                      | 9  |
| 1.2 Řeč.....                                                                        | 9  |
| 1.2.1 Fylogenetický vývoj řeči.....                                                 | 9  |
| 1.2.2 Ontogenetický vývoj řeči .....                                                | 11 |
| 1.3 Řečové dovednosti .....                                                         | 12 |
| 1.3.1 Podmínky správného zvukového projevu .....                                    | 12 |
| 1.3.2 Příčiny poruch výslovnosti.....                                               | 13 |
| 2 Logopedie.....                                                                    | 15 |
| 2.1 Historie péče o osoby s narušenou komunikační schopností .....                  | 16 |
| 2.2 Vývoj logopedie .....                                                           | 16 |
| 3 Pozorování řečových nedokonalostí u dětí předškolního věku v mateřské škole ..... | 19 |
| 3.1 Dyslalie.....                                                                   | 19 |
| 3.1.1 Charakteristika dyslalie .....                                                | 19 |
| 3.1.2 Příčiny dyslalie.....                                                         | 19 |
| 3.1.3 Logopedická intervence.....                                                   | 20 |
| 3.2 Pozorování dítěte trpícího dyslalií.....                                        | 21 |
| 3.2.1 Průběh logopedického cvičení.....                                             | 21 |
| 3.3 Koktavost .....                                                                 | 23 |
| 3.3.1 Charakteristika koktavosti.....                                               | 23 |
| 3.3.2 Příčiny koktavosti.....                                                       | 24 |
| 3.4 Pozorování dítěte trpícího koktavostí.....                                      | 24 |
| 3.4.1 Průběh logopedického cvičení.....                                             | 25 |
| 3.4.2 Projevy zhoršené grafomotoriky dítěte s koktavostí .....                      | 26 |
| 3.5 Opožděný vývoj řeči .....                                                       | 27 |
| 3.5.1 Charakteristika opožděného vývoje řeči .....                                  | 27 |
| 3.5.2 Příčiny opožděného vývoje řeči .....                                          | 27 |
| 3.6 Pozorování dítěte trpícího opožděným vývojem řeči.....                          | 27 |
| 3.6.1 Průběh logopedického cvičení.....                                             | 28 |
| 4 Další časté poruchy řeči u dětí předškolního věku.....                            | 31 |
| 4.1 Breptavost (tumultus sermonis).....                                             | 31 |
| 4.2 Huhňavost (rinolália aperta).....                                               | 31 |

|     |                                                       |    |
|-----|-------------------------------------------------------|----|
| 4.3 | Mutismus (oněmění).....                               | 31 |
| 5   | Vliv řeči na sociální vztahy, identitu a zdraví ..... | 33 |
| 6   | Moderní metody při terapii.....                       | 34 |
| 6.1 | Biofeedback.....                                      | 34 |
| 6.2 | Snoezelen .....                                       | 35 |
|     | Závěr.....                                            | 37 |
|     | Použité zdroje.....                                   | 38 |
|     | Seznam vyobrazení.....                                | 40 |

## Úvod

Motivací pro napsání této závěrečné seminární práce byl zájem o poznání vývoje jazykových schopností a chyb v dětské řeči a komunikaci. Vnímám zmíněné nedostatky způsobené současnou hektickou dobou, nezájmem některých rodičů o správný rozvoj dítěte a častějším používáním moderních komunikačních technologií jako fatální. Ráda bych se těmto problémům, s cílem na ně upozornit, věnovala. Snahou práce bude zaznamenání, jaký podíl dětí s určitými řečovými nedostatky se nachází v pozorovaném vzdělávacím zařízení a konkrétní příklady některých z těchto nedostatků, které budu moci porovnávat v praxi.

Díky výbornému přístupu 3. mateřské školy Třeboň jsem měla možnost poznat prostředí, v němž děti své jazykové schopnosti rozvíjejí a pedagogové se snaží řečové nedostatky eliminovat. Hlavním tématem mé práce budou vady řeči dětí předškolního věku, preventivní opatření, jak jim předcházet, popřípadě jakým způsobem se mohou tyto vady odstraňovat. Pokusím se zjistit, zda souvisí řečové poruchy s inteligencí nebo zda jsou ovlivněny prostředím, ve kterém se děti nacházejí. K dalším důvodům pro výběr tohoto tématu bych uvedla můj zájem o český jazyk, mezilidskou komunikaci a kladný vztah k dětem.

Cílem práce bude vymezení pojmu logopedie a s ním i popis okruhů, které se logopedie týkají – její historie, diagnostické metody, její využití v praxi. Primární snahou bude popsat vybrané poruchy vyskytující se u dětí v pozorovaném zařízení a náprava vad, kterou děti absolvují na logopedickém kroužku. Doprovodným a současně praktickým výsledkem teoretické části bude kreslené leporelo poukazující na koktavost u předškolního dítěte a zjednodušený návod na nápravu této vady.

Metodami využívanými během práce jsou kompilace – sběr dat a teoretických informací z uvedených zdrojů; pozorování – zkoumání logopedické intervence v mateřské škole; analýza – rozbor jednotlivých vad v řeči dětí předškolního věku; charakteristika – popis daných řečových poruch a vizualizace – prezentace dat získaných nastudováním uvedené literatury a průběhu pozorování v MŠ.

Pro zpracování jednotlivých témat čerpám převážně z knižních zdrojů s logopedickou tematikou zapůjčených z Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích a Městské knihovny v Třeboni. Zdrojem větší části informací je zejména kniha *Logopedie* od autorky doc. PaedDr. Jiřiny Klenkové, Ph.D., jejíž dílo je komplexně zpracované a dále použitelné pro vzdělávací a informační účely a kniha *Logopedická prevence* od PaedDr. Dany Kutálkové.

Informace mi také poskytují internetové zdroje a krátké video z internetového serveru YouTube.



# 1 Jazyk a řeč

## 1.1 Jazyk

Jazyk slouží jako důležitý nástroj lidské komunikace, efektivně plnící komunikativní funkci. Jeho struktura představuje systematický soubor jednotek, pravidel, modelů a kolektivních norem pro vytváření a interpretaci řeči. Tento systém umožňuje zakódování a dekodování široké škály informací, což usnadňuje porozumění běžným i nekonvenčním projevům v komunikaci. Vědeckým oborem zkoumajícím jazyk je lingvistika. Jazyk je abstraktní struktura, která přenáší informace a je spojován s různými komunikačními a společenskými funkcemi. Všechny jazyky procházejí procesem, při němž ke každému slovu přiřazujeme určité významy.<sup>1)</sup>

## 1.2 Řeč

Řeč je artikulovaný projev nejčastěji ve zvukové podobě, který má dorozumívací složku. Řečové vyjádření může být i v psané formě jako text nebo znakový jazyk využívaný neslyšícími. Každá řeč se skládá z jednotlivých dílů, jejíž pravidly se zabývá gramatika, spojování znaků a jejich vztahy se řídí syntaxí. Vznik řeči se pojí s mozkovou funkcí – centrum řeči se nachází v mozkové kůře, ze které vycházejí signály až do svalů plic, hrtanu, jazyka a obličeje. S výdechem prochází řeč mezi hlasivkami, dále je zvuk formován pohybem jazyka, patrem, dásněmi a rty v dutině ústní, kde také zvuk rezonuje. Hlasivky a dutina ústní umožňuje tvorbu samohlásek, souhlásky vznikají s pomocí jazyka, patra, dásně a rtů. Tvorba hlásek je však oborem fonetiky.<sup>2)</sup>

### 1.2.1 Fylogenetický vývoj řeči

V rámci *fylogenetického*<sup>3)</sup> vývoje člověka bychom mohli identifikovat několik klíčových milníků, které výrazně ovlivnily další společenské změny a vyvíjely tlak na vyvolání potřeb rozvoje komunikace a následně i řeči. Prvním zásadním okamžikem bylo období před zhruba 18 miliony lety, kdy předek člověka, lidoop, opustil koruny stromů a začal se pohybovat na zemi a hledat potravu. Tato etapa ve třetihorách znamenala postupné přizpůsobení těla, včetně

---

<sup>1)</sup> Jazyk (*lingvistika*), [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jazyk\\_\(lingvistika\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jazyk_(lingvistika)), staženo 2. 12. 2023.

<sup>2)</sup> Řeč, <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98e%C4%8D>, staženo 2. 12. 2023.

<sup>3)</sup> Fylogenetický vývoj – vývoj druhů organismů.

zmenšování obličejové části lebky a zdokonalování motoriky předních končetin, nyní zaměřených spíše na účelnou činnost při hledání potravy než na *lokomoci*<sup>4)</sup>.

Další významné období v evoluci nastává přibližně před 2 miliony lety, kdy naši prapředci začínají používat první nástroje. Tyto nástroje posloužily nejen k usnadnění hledání potravy, ale také jako zbraně. Potřeba komunikace nabývá na významu v době, kdy se lidstvo začalo sdružovat do tlup a přestalo přežívat pouze individuálně. Popsaná fáze sociální interakce se datuje do doby cca před 800 tisíci lety a vede k nezbytnosti interpersonálního sdělování. Je možné odhadovat určitou úroveň schopností artikulace i z kosterních nálezů u člověka neandertálského, avšak v porovnání s dnešním řečovým projevem byla tato schopnost rozvinutá výrazně méně. Pravděpodobně se vývoj řeči váže k postupnému ustálení reakcí na konkrétní zvuky, což vychází ze sociálního chování lidského rodu a tvoří jádro samotného systému budování řeči.<sup>5)</sup>

Jako ostatní živočichové, i my lidé jsme odpradáвна pociťovali radost, bolest, hlad a jiné stavy, které nás donutily vydávat různé zvuky. Při tomto vyjadřování našeho stavu zvukem nebyl potřeba příjemce, zvukové projevy mu ještě nebyly určeny. V těchto situacích lidé nesdělovali informace záměrně ani nevolali o pomoc při způsobené bolesti. Až v další fázi se člověk pokoušel svými signály někoho varovat, dorozumívat se s jinými lidmi nebo svolat svůj kmen. Došlo tedy i na zvuky, které již měly svůj účel a byly určené pro jiné jedince. Stejně tak je to ale i u některých živočichů, kde dorozumívání a komunikace hraje velkou roli v jejich společenském životě. Následuje nejvyšší fáze, kdy zvuk dokážeme použít při sdělování myšlenek a také jsme schopni ho v opačném procesu přijímat a chápat obsah jeho sdělení. Mohli bychom tedy tyto fáze uložit do tří složek:

- složka projevovalá (naše odpověď na pudy a afekty – citoslovce, např. při bodnutí hmyzu vykřikneme „Au!“);
  - vybavovací (povely, ale také pokyny, které nevyžadují odpověď jako např. „Pojď sem!“);
  - dorozumívací – čistě lidská záležitost, řeč, s níž sdělujeme své myšlenky a přes kterou jsme schopni představit si věci, jevy nebo vyvolat různé druhy pocitů.
- Popisovaný jev bychom mohli nazvat jako abstraktní myšlení. K předávání

---

<sup>4)</sup> Lokomoce – pohyb v prostoru z jednoho místa na jiné místo pomocí osobní svalové činnosti.

<sup>5)</sup> TOMANOVÁ (SMRŽOVÁ), Hana, *Skupinová cvičení motoriky a řeči jako logopedická prevence u dětí předškolního věku*, Praha 2009 (bakalářská práce Přírodovědně-humanitní a Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci), s. 13.

informací nám slouží i další komunikační prostředky jako písmo, mimika, gestikulace, symboly a jiné.<sup>6)</sup>

### 1.2.2 Ontogenetický vývoj řeči

Co se týče *ontogenetického*<sup>7)</sup> vývoje, začínáme se vznikem řeči u novorozenců. První zvuk, který dítě vydá je samozřejmě pláč. V prvních dnech života se hovoří o neurčitém křiku spíše než pláči. Jedná se o přirozenou reflexní činnost, křik dítěte ještě nevypovídá o tom, zda je nešťastné nebo mu něco chybí. Dítě ale dokáže velmi brzy rozlišit lidskou řeč od jiných zvuků a jinak na ni reaguje. Kvůli tomu, že při pláči miminka mají vždy rodiče tendenci ho chovat a utěšovat, později se dítě snaží těchto aktivit dožadovat právě skrz pláč. Takovýto tělesný kontakt, milující rodina, pocit jistoty a bezpečí mají na další vývoj dítěte už od prenatálního období opravdu zásadní vliv.<sup>8)</sup> Jestliže se rodiče dítěti věnují, chovají ho, vypráví mu pohádky, přednášejí říkanky i s pohybovým vyjádřením, zpívají písničky, komunikují s nimi při hře, je velmi pravděpodobné, že dítě bude mít předpoklady pro správný vývoj řeči. Pokud se rodiče dítěti naopak nevěnují, komunikaci s dítětem nahrazují časem stráveným s televizí nebo mobilním telefonem, je možné, že dítě bude mít s vývojem řeči problémy, např. s nesprávnou výslovností nebo prodlužováním některých hlásek, opakováním slabik či opožděný vývoj řeči.

Okolo šestého týdne můžeme u dětí pozorovat změnu hlasového projevu, kdy se zvětšuje rozsah i intenzita hlasu. Už máme možnost poznat, zda je dítěti něco nelibé, zda ho něco bolí nebo je nespokojené podle tvrdého hlasového začátku. Naopak při měkkém hlasovém začátku víme, že mu nic neschází a příjemně si pobrukuje. Díky osvojování sacích pohybů si začíná uvědomovat pohyby jazyka a rtů, tedy s nimi začíná lépe manipulovat.<sup>9)</sup>

Zdokonalování mluvidel a jejich používání umožňuje dítěti zkoumat další možnosti zvuků, které dokáže vyvodit, a právě v tomto období zkouší různé zvuky jako mlaskání, pískání apod. Nazýváme to jako pudové žvatlání. Jedná se o děj reflexní, nevědomý. Broukají si dokonce i děti hluché. V druhém půlroce se dítě začíná snažit napodobovat okolí ve výrazech i ve zvukovém projevu, proto zde hrají hlavní roli zrak i sluch. Lépe dokáže napodobit melodii a tempo řeči. Před prvním rokem života už začíná rozumět spojování slov s různými předměty

---

<sup>6)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 36-37.

<sup>7)</sup> Ontogenetický vývoj – vývoj jedince od oplodnění vajíčka až k dospělé formě.

<sup>8)</sup> PRAŽSKÝ, Bohumil, *Vliv prenatální komunikace na zdravý vývoj dítěte*, <https://zdravi.euro.cz/clanky/vliv-prenatalni-komunikace-na-zdravy-vyvoj-ditete/>, staženo 2. 12. 2023

<sup>9)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 38.

nebo aktivitami. Snaží se porozumět prvním básničkám a říkankám. Byť gestem nebo náhodným zvukem samo dokáže občas odpovědět na otázky typu „Kde je máma?“. Úroveň myšlení dítěte (především toho abstraktního) lze pozorovat zejména z úrovně jeho promluv: bohatství řeči, celková stavba, obsažnost i zvuková forma – některé děti se pokoušejí používat ve sdělování složitějšího a obrazného vyjadřování, jiné dají spíše přednost manuální činnosti, raději ukážou, co dělaly, než aby o situaci souvisle vyprávěly.

Při příznivých podmínkách v domácím i rodinném zázemí se první slova objevují u dětí po prvním roce věku. Slovo poté rychle přibývá, ta ze začátku nahrazují celé věty, ale ve druhém roce začíná dítě jednoduché věty používat. Kolem třetího roku by se již mělo rozmluvit a stále užívat více nových slov. „*Obvykle se uvádí, že je nutné slovo slyšet asi dvěstěkrát,*“<sup>10)</sup> tvrdí Dana Kutálková v knize *Logopedická prevence*. Avšak nastávají situace, kdy dané slovo slyší pouze jednou a v jeho slovní zásobě zůstane. Děje se tak zejména u slov zvukomalebných nebo slov, která jsou doprovázena zajímavými situacemi nebo pocity. Na frekvencovanost používaných slov mohou mít vliv kladné či záporné reakce pečovatelů nebo splnění požadavků, na které dítě slovním projevem poukazuje.<sup>11)</sup>

## 1.3 Řečové dovednosti

### 1.3.1 Podmínky správného zvukového projevu

Aby byl jazykový projev dítěte vnímán, je důležité splňovat určité aspekty. Jedním z nich je samozřejmě zřetelnost – dítě je odkázáno k učení správné výslovnosti hlásek, jejich spojení, naučení pojmů, později stavby stále složitějších vět a souvětí. Postupně si osvojuje základy výstavby mateřského jazyka, kdy se jejich učení ukončuje kolem 7. roku života. Slovní zásobu však rozšiřujeme po celý život.<sup>12)</sup>

Osvojení základů hovorové podoby spisovného jazyka je cílem jazykové výchovy v předškolním věku. Před vstupem do ZŠ by mělo být dítě schopno vyjádřit se srozumitelně, souvisle a v podstatě správně (v rozhovoru s dospělým, ale i s jiným dítětem). Úlohou mateřské školy je nejen rozvíjení přirozené komunikační schopnosti a zájmů dětí, ale také vyrovnaní eventuálních nekorektních jazykových vlivů okolí, v němž dítě vyrůstá. Základem řeči dětí je nápodoba mluvy dospělých, a to hlavně rodičů, kteří, přiznejme si, ne vždy používají spisovný, kultivovaný jazyk a až v MŠ dítě poznává rozdíl mezi běžným a spisovným vyjádřením.

---

<sup>10)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 41.

<sup>11)</sup> Tamtéž, s. 41-42.

<sup>12)</sup> Tamtéž, s. 43-44.

V mateřské škole je prostor pro jazykové projevy ve všech dětských činnostech v kolektivu – děti se při hrách i přirozeném povídání dorozumívají s vrstevníky, rozmlouvají v dětském kolektivu nebo mají možnost vstoupit do konverzace s pedagogem. Ten by měl případné jazykové nedokonalosti při pozorování zachytit. Dětské dialogy umožňují i stydlivějším dětem rozvíjet své jazykové schopnosti, které by jinak před dospělými tolik neprojevovaly. Součástí estetické výchovy v MŠ je výchova literární, kde vzniká mnoho podnětů pro rozvíjení slovní zásoby dětí. Vnímáním uměleckého textu podněcujeme dítě k porozumění ještě neznámým výrazům a osvojování nových slov. Proto by mělo být úlohou pedagogů právě čtení pohádek s přizpůsobeným přednesem. Hudební výchova pomáhá dítěti upevňovat výslovnostní návyky, děti napodobují melodii, rytmus, tempo i hudební výraz a tyto aspekty také rozvíjejí kvalitní mluvený projev.<sup>13)</sup>

### 1.3.2 Příčiny poruch výslovnosti

Při snaze dosáhnout normální výslovnosti nebo přijatelných odchylek od dokonalé artikulace hlásek a způsobů řeči zohledňují jedinci často mechanismy napodobování a vzory řeči. Tyto tendence k napodobování jsou obzvláště silné, pokud se týkají osob, ke kterým má dítě, popřípadě pubescent nebo adolescent silné emocionální vazby.<sup>14)</sup>

Děti mluví tedy především podle vzoru – matky, otce, sourozence, prarodiče či jiného blízkého člověka. Častým nešvarem je láskyplné šišlání na malé děti, které jsou z vždy jinak znějících stejných slov zmatené. Důležitým vzorem je i sourozenec, který by pro potřeby mladšího měl už ovládat správnou výslovnost. Občas se stává, že starší sourozenci naopak tíhnou k mluvě mladšího sourozence, ale s postupem času se výslovnosti opět napravují. Na děti nepůsobí jen lidé blízcí, ale také média jako rádio, televize, mobilní zařízení. Dana Kutálková v knize *Logopedická prevence* uvedla: „*Před časem běžela v televizi pohádka O princezně, která ráčkovala. Zejména jedna písnička z pohádky mezi dětmi na čas téměř zlidověla (Královské reggae – samozřejmě, že se zvýšeným výskytem vydatně ráčkováného R). V té době jsem zaznamenala zvýšený „přisun“ dětí s vadným R. V několika případech maminky zcela jednoznačně tvrdily, že dítě začalo ráčkovat prakticky bezprostředně po zhlédnutí oné pohádky, ve dvou případech dokonce dítě zaměnilo správnou variantu za tu pohádkovou. Autoři jinak moc pěkné pohádky podcenili sílu napodobovacího reflexu.*“<sup>15)</sup>

<sup>13)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 40-46.

<sup>14)</sup> KRAHULCOVÁ, Beáta, *Dyslalie – patlavost. Vady a poruchy výslovnosti*, Praha 2013, s. 25.

<sup>15)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 90.

Častou příčinou špatné výslovnosti jsou zaneprázdnění rodiče, kteří dětem nevěnují tolik pozornosti, dále pak nedostatek příležitostí cvičit zrakovou pozornost a postřeh, bez kterého si dítě ani neuvědomuje tolik pohybů jazyka a rtů u hlásek, jež lze zpozorovat zrakem. Špatnou výslovnost může mít na svědomí i nedostatečně zralá nervová soustava, která nedokáže kvalitně vnímat zvuky a poté je zkoušet napodobovat.<sup>16)</sup> Podle Asociace klinických logopedů ČR trpí poruchou řeči, jazyka nebo komunikace každé páté dítě a stále počet narůstá. Roli může hrát nižší míra komunikace pro správný vývoj řeči, ale také lepší diagnostika nebo větší všímavost rodičů či pedagogů.<sup>17)</sup> Při návštěvě logopedie v MŠ jsem měla možnost poznat děvče, které dokázalo zvuky přijímat, správně vnímat a poznat jednotlivé hlásky, ale nedokázalo je napodobit. Tato porucha se nazývá dyslalie neboli patlavost. Někdy i přes dokonalou činnost nervové soustavy je výslovnost brzděna motorickou neobratností.<sup>18)</sup>

---

<sup>16)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 90-91.

<sup>17)</sup> HOLCOVÁ, Alžběta, *Když se řeči nedaří*, Nový Prostor 609, 2023, s. 22.

<sup>18)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 91.

## 2 Logopedie

Než si představíme některé metody prevence poruch výslovnosti, druhy poruch a využití logopedie v praxi, chtěla bych objasnit, co tento obor skýtá. Logopedií se rozumí obor vědní a studijní. Není přesně jasné, zda logopedie spadá například pod medicínské obory nebo pod obory filozofické či pedagogické. Dle níže citované knihy je logopedie součástí speciální pedagogiky, zabývající se zákonitostmi výchovy a vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a osobami, které z důvodu znevýhodnění vyžadují speciálně-pedagogický přístup, podporu při rozvoji a společenském uplatnění.<sup>19)</sup>

Pojmenování logopedie vychází z dvou řeckých slov: *logos* (slovo) a *paidea* (výchova). Tento vědní obor nemá tak staré kořeny, vyvíjel se totiž až v první polovině 20. století do dneška. Pojem logopedie je vysvětlený v každém slovníku trochu odlišně. V online slovníku cizích slov: nauka o fyziologii dorozumívání a nápravě poruch, vad řeči a výslovnosti; výchova ke správné řeči, v Defektologickém slovníku je obor vymezen: „*logopedie – výchova řeči*.“<sup>20)</sup> Další začlenění logopedického oboru je popsáno takto: „*logopedie – zdravotnický obor; zabývající se fyziologií a patologií komunikace lidskou řečí (rozvoj řeči, výzkum, diagnostika, terapie, prevence, profylaxe)*.“<sup>21)</sup> Ale třeba vídeňský lékař-foniatr Fröschles v roce 1924 definoval logopedii jako lékařskou vědu (medizinische Sprachheilkunde), avšak později ji u nás lékař-foniatr Sovák definoval jako obor speciálněpedagogický. V dnešní době můžeme snad říci, že logopedie zkoumá komunikační schopnosti z aspektu příčin, průběhu, frekvence, určování prognózy.<sup>22)</sup> Tento obor nesouvisí pouze s komunikačními problémy dětí při vývoji komplexního jazyka, ale zaměřuje se na všechny věkové kategorie, ať už mladých dospělých nebo seniorů. Praktičtí logopedi se věnují jednak preventivnímu výchovnému ovlivňování řeči mluvené, čtené i psané, jednak činnosti výchovně nápravné.<sup>23)</sup>

Jestliže chce někdo studovat právě logopedii, měl by směřovat ke speciální pedagogice (logopedii), která se u nás vyučuje zejména na pedagogických fakultách. Zabývá se patologickou stránkou komunikačního procesu, díky čemuž jsme schopní alespoň přibližně obor zařadit mezi ostatní. Když bychom vzali obory medicíny něčím podobné logopedii, mohly by to být pediatrie, foniatrie, otorinolaryngologie, stomatologie, plastická chirurgie, ortodoncie,

---

<sup>19)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 11.

<sup>20)</sup> Tamtéž, s. 11.

<sup>21)</sup> Tamtéž, s. 11-12.

<sup>22)</sup> Tamtéž, s. 11-12.

<sup>23)</sup> SYNEK, František, *Logopedie*, <https://archart.cz/new/czech/logopedie/logopedie.htm>, staženo 2. 12. 2023.

neurologie, neurochirurgie, psychiatrie. Z psychologie by to byla vývojová psychologie, patopsychologie a z jazykovědných oborů fonetika či fonologie. Podle Nekonečného se bude logopedie jako interdisciplinární vědní obor řadit mezi přírodně-společenské a empiricko-normativní vědy.<sup>24)</sup> Dle výše zmíněných diverzních pohledů na zařazení logopedie s ohledem na její zájmy lze tedy říci, že spadá do různých medicínských i jazykovědných oborů.

## 2.1 Historie péče o osoby s narušenou komunikační schopností

Abychom se mohli dozvědět o historii logopedie, je výhodné se nejdříve orientovat v dějinách vývoje speciální pedagogiky. S nástupem humanismu a renesance se lidé více zajímali o člověka jako o bytost patřící do určité společnosti a pokoušeli se postižení diagnostikovat a trpícím pomoci. Vznikaly různé ústavy a zařízení pro nápravu fyzického i duševního zdraví. Kromě charitativní péče se v této době objevuje také snaha přistupovat k postiženému jedinci lidsky a porozumět mu.<sup>25)</sup> Ve 2. polovině 19. století vzniklo velké množství speciálních škol, organizací, spolků a středisek odborné péče pro postižené jedince zaměřených na jednotlivá postižení.<sup>26)</sup> Díky rozkvětu přírodních věd, ke kterému docházelo v 18. a hlavně 19. století jak u lékařů, tak i u filozofů a pedagogů, se projevoval zájem o odstraňování nedokonalostí a vad v komunikační schopnosti člověka.

## 2.2 Vývoj logopedie

Historii logopedie prolínají dvě základní linie – filozofická a biologická. Z té biologické je typický lékařský přístup, zejména medicínských oborů, například otorinolaryngologie, foniatrie, neurologie, pediatrie, plastické chirurgie a dalších. V linii filozofické se ještě některé další linie věd postupně z filozofie oddělovaly, například jazykověda, rétorika, psychologie, pedagogika, speciální pedagogika apod. Lékaře zajímala fyziologie a patologie řeči a léčebné metody. Filozofové se soustředili na péči o řeč po stránce fonetické, pedagogové na stránku obsahovou a formální. V medicíně se zaměřovali především na výzkum patologie řeči a sluchu, přistupoval k tomu i výzkum fyziologie a hledání léčebných metod. Mohu zde zmínit švýcarského lékaře Johanna Konrada Ammanna, mnohdy nazývaného „otcem logopedie“,

---

<sup>24)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 13.

<sup>25)</sup> *Historie péče o handicapované*, <https://stredniskola.netstranky.cz/pedagogika-pro-asistenty-ve-skolstvi/4-rocnik/specialni-pedagogika/historie-pecce-o-handicapovane-19-10.html>, staženo 2. 12. 2023.

<sup>26)</sup> MRÁZOVÁ, Eva, *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, <https://www.specialni-pedagogika.cz/wp-content/uploads/2018/10/Kapitoly-ze-speci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogiky-Dr.-Eva-Mr%C3%A1zov%C3%A1.pdf>, s. 6, staženo 2. 12. 2023.



který ve svých pracích uvedl, jak je možné pomocí zraku a hmatu naučit hluchoněmého mluvit.<sup>27)</sup>

V lékařském zařízení neexistoval do druhé poloviny 19. století samostatný obor pro léčení řečových poruch, o jehož vytvoření se následně zasloužil berlínský lékař Gutzmann, jeho otec se mimo jiné zabýval reedukací řečových vad a působil jako ředitel ústavu pro hluchoněmé. Tímto dal Gutzmann základ foniatrii jako odvětví otorinolaryngologie. Díky němu vzniklo po Evropě několik foniatrických oddělení. Název oboru *foniatrie*<sup>28)</sup> zavedl londýnský lékař Mackenzie. Prof. Seeman, zakladatel české foniatrie, založil u nás až v roce 1923 foniatrické oddělení při ušní a krční klinice profesora Kutvirta v Praze, čímž pomohl vlastnímu rozvoji lékařské péče o hlas, řeč a sluch. Zkušenosti v tomto oboru získal ve Vídni, poté i v Berlíně právě u Gutzmanna. V pozdějších letech se zájem o řeč ve společenských vědách rozdělil mezi fonetiku, psychologii a pedagogiku. Zakladatelem české fonetiky je lingvista a fonetik PhDr. Josef Chlumský, jehož nástupcem byl prof. PhDr. Bohuslav Hála, DrSc., který výrazně prospěl rozvoji logopedie vzděláváním logopedických pracovníků v tomto oboru díky svému zaměření na praktickou aplikaci fonetiky. Jeho žák prof. PhDr. Karel Ohnesorg, DrSc. se zase zabýval studiem vývoje dětské řeči po stránce fonetické a pokusil se vytvořit u nás nový obor – pedolinguistiku.<sup>29)</sup>

V roce 1946 vznikl pod vedením Miloše Sováka (považovaného za zakladatele české speciální pedagogiky a logopedie) Logopedický ústav hlavního města Prahy. V roce 1963 ale vydalo ministerstvo zdravotnictví tzv. „koncepti oborů léčebné preventivní péče“, v nichž se o logopedické službě vůbec nehovořilo a činnost logopedického ústavu byla téhož roku ukončena. Od roku 1966 však probíhaly v rámci činnosti sekce speciální pedagogiky při Pedagogické společnosti ČSAV semináře a celostátní zasedání logopedů a o 4 roky později byla Česká logopedická společnost ustanovena jako zájmová organizace – logopedi z celé republiky se scházeli každý rok na seminářích a konferencích. Ještě bych zde zmínila významného slovenského logopeda, vědce a bývalého vedoucího Katedry logopedie Pedagogické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě profesora Viktora Lechtu. Právě on ovlivnil naši logopedii v 90. letech 20. století a zabýval se tématem inkluzivní pedagogiky, o které stvořil

---

<sup>27)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 16-17.

<sup>28)</sup> Foniatrie – lékařský obor, který se zabývá fyziologií a patofyziologií, diagnostikou a léčbou poruch hlasu, řeči a sluchu, tj. funkcí podílejících se rozhodujícím způsobem na lidské komunikaci.

<sup>29)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 17.

s kolektivem velmi obsáhlé publikace, ze kterých čerpají zejména studenti logopedie a pedagogové dodnes.<sup>30)</sup>

Jelikož výše zmíněný zakladatel české speciální pedagogiky a logopedie Miloš Sovák studoval na gymnáziu v Třeboni, ráda bych mu věnovala několik řádků a citovala knihu *Logopedie* s jeho životopisem: „*Je považován za zakladatele naší speciální pedagogiky a logopedie. Po gymnáziu v Třeboni studoval Lékařskou fakultu UK v Praze. Zasloužil se o rozvoj terénní péče pro postižené osoby s vadami řeči a sluchu ve školství, zdravotnictví a sociální péči. Z jeho iniciativy byla zřízena škola pro nedoslýchavé a škola pro vadně mluvící. Prosadil a zajistil celostátní péči o osoby s poruchami sluchu a potřebným i bezplatné přidělování sluchadel. Publikoval více než 240 odborných prací, s jeho dílem se seznámili odborníci například v Polsku, Německu, Rakousku, Dánsku, Velké Británii, Švédsku, Jugoslávii, Bulharsku, Spojených státech amerických, v bývalém Sovětském svazu, Švýcarsku. Stal se členem Světové federace neslyšících v Římě, ve Stotzheimu u Kolína and Rýnem byla jeho jménem nazvána škola pro vadně mluvící.*”<sup>31)</sup>

V dnešní době je logopedická péče v České republice ve většině případů bezplatná. Není však vždy snadné se k odborníkům dostat. Lucie Šaradínová v časopisu *Nový prostor* k tématu o vadách řeči uvedla: „*Většina logopedů má nějakou čekací dobu. Kliničtí logopedi pracují buď za přímou úhradu, nebo mají smlouvy s pojišťovnami. Obecně mám dojem, že logopedi pracující za přímou úhradu mívají volnější kapacitu, jedno sezení ale vyjde zhruba na 1000-1500 Kč.*”<sup>32)</sup> V mateřské škole, kde jsem pozorovala proces nápravy řečových poruch v logopedickém kroužku Logohrátky zajišťuje logopedickou péči paní učitelka Dagmar Malechová.

---

<sup>30)</sup> Tamtéž, s. 20-22.

<sup>31)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 20.

<sup>32)</sup> HOLCOVÁ, Alžběta, *Když se řeči nedaří*, Nový prostor 609, 2023, s. 22.

### 3 Pozorování řečových nedokonalostí u dětí předškolního věku v mateřské škole

#### 3.1 Dyslalie

##### 3.1.1 Charakteristika dyslalie

Dyslalie neboli patlavost je nejběžnějším typem komunikační poruchy, která se projevuje nesprávnou výslovností hlásek, včetně jejich vynechávání nebo zaměňování. Dyslalie je rozšířená v různých formách projevu u jedinců všech věkových i etnických skupin v lidské populaci.<sup>33)</sup> Poruchy nebo vady výslovnosti obvykle vznikají během vývoje řeči a zahrnují přirozené odchylky ve správnosti výslovnosti. Takovéto odchylky jsou obvykle spojeny s akustickými rozdíly ve vnímání řeči jiných i sebe sama a motorickými dovednostmi mluvidel dítěte. Proces zdokonalování výslovnosti hlásek probíhá individuálně s různým tempem a v jednotlivých vývojových stádiích.

Nesprávná výslovnost je běžným vývojovým jevem, který může přetrvávat až do pátého roku věku dítěte a někdy i déle. Zvláště během počátečního procesu čtení a psaní dochází k postupnému zlepšování artikulace, zejména pokud jde o výslovnost sykavek, tzv. třených souhlásek. Tento vývoj podporují faktory, jako je rozpoznání konkrétních hlásek a písmen, napodobování mluvního vzoru učitelky, zrání centrálního nervového systému, rozvoj fonemického sluchu a celkových motorických dovedností zahrnujících artikulační ústrojí. V procesu zdokonalování má také významnou roli sociální interakce, především snaha dítěte zapadnout do skupiny spolužáků.<sup>34)</sup>

##### 3.1.2 Příčiny dyslalie

Dyslalie má různé faktory, které mohou být buď interní nebo externí a jejich vzájemné propojení a význam může variabilně kolísat. Mezi nejčastější příčiny patří:

- dědičnost;
- vrozené dispozice, jako jsou poruchy centrálního nervového systému, smyslová postižení, zejména sluchu a zraku, nebo poškození některých senzomotorických orgánů při porodu;
- okolní faktory, jako je nepřesný mluvní vzor, nedostatek citových prožitků, nedostatek podnětů ke komunikaci, chyby ve výchově, upevňování vadných nebo nesprávných

---

<sup>33)</sup> KRAHULCOVÁ, Beáta, *Dyslalie – patlavost. Vady a poruchy výslovnosti*, Praha 2013, s. 9.

<sup>34)</sup> Tamtéž, s. 127-128.

mluvních vzorů, nepřiměřený nebo nekonzistentní bilingvismus s rozdílnou artikulací mezi jazyky a některé negativní návyky, např. dlouhodobé užívání dudlíku, dumlání prstů;

- patologie mluvních orgánů, které mohou ovlivnit dýchání, fonaci, artikulaci, pohyblivost rtů a jejich schopnost vytvářet uzávěr, stav zubů, pohyblivost dolní čelisti, tvar, velikost a pohyblivost jazyka, podjazykové uzdičky, dále hraje roli tvrdé a měkké patro, čípek, hrtan, rezonance dutin a další struktury;
- další senzorická, kognitivní a vývojová omezení mající vliv na vývoj výslovnosti a způsobení dyslalie, mentální retardace, ADHD.<sup>35)</sup>

### 3.1.3 Logopedická intervence

Většinou se logopedická terapie dyslalie zahajuje po dokončení pátého roku věku dítěte. S ohledem na časový nárok logopedické intervence je klíčové brát v úvahu věk dítěte, závažnost dyslalie a časový odstup před jeho nástupem do školního prostředí. S nástupem do první třídy by měly být děti schopny správně vyslovovat všechny hlásky. Nicméně ne vždy je možné dítě připravit k tomuto standardu. Rychlost pokroku v logopedické terapii závisí na množství chyb, které dítě produkuje. Trvání terapie se obvykle pohybuje v řádu několika měsíců, někdy i více než rok. Jestliže dítě mluví nekorektně po delší dobu, odstranit chybné řečové vzorce je obtížnější.<sup>36)</sup>

Když rodiče vyhledají odbornou pomoc logopeda a přivedou své dítě na konzultaci, logoped začíná tím, že si získává lepší přehled o komunikačních potížích dítěte, zjišťuje možné příčiny a hodnotí jeho stav. Následně pracuje na konkrétních cvičeních zaměřených na rozvoj motoriky mluvidel, což zahrnuje ohebnost rtů, jazyka, cvičení mimiky a techniky správného dýchání. Když logoped identifikuje problémovou hlásku u dítěte, začne pracovat na korigování správné polohy rtů, zubů a jazyka, aby dítě získalo potřebnou průpravu, poté ho učí, jakým způsobem hlásku správně vyslovit. Pokud je hláska správně vyvozena, přichází čas na její upevnění. Vždy postupujeme od jednodušších celků ke složitějším, začínáme tedy u slabik. Jakmile dítě ovládne výslovnost slabik, přecházíme k práci na výslovnosti hlásek ve slovech. Cvičení by měla být vždy individuální, neboť pro někoho je snazší vyslovit danou hlásku na

---

<sup>35)</sup> KRAHULCOVÁ, Beáta, *Dyslalie – patlavost. Vady a poruchy výslovnosti*, Praha 2013, s. 129-131.

<sup>36)</sup> KOLESOVÁ, Eva, *Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči. Praktické rady pro rodiče a jejich děti*, Praha 2016, s. 16-17.

začátku slova, pro jiného na konci nebo uprostřed slova. Když zvládá dokonalou výslovnost hlásek ve slovech na všech pozicích, následuje procvičování ve větách.<sup>37)</sup>

## 3.2 Pozorování dítěte trpícího dyslalií

Kdo je pozorován:

- Dívka, věk: 6 let

Možná příčina dyslalie:

- U této poruchy není jednoduché přesně určit, jaká je přesná příčina vad výslovnosti. Může to být jedna nebo více z příčin zmíněných výše.

### 3.2.1 Průběh logopedického cvičení

#### 3.2.1.1 Dechová cvičení

Při logopedickém cvičení se nejdříve prováděla dechová cvičení, která měla za cíl rozpohybovat mluvidla a správné používání dechu. Pozorované děvče mělo:

- vytvarovat ústa do písmena O, foukat do periček nejdříve slabě, poté přidávat na intenzitě;
- přesunovat výdechem lehký míček z otvorů na desce ve hře Lotto, na které byly obrázky zvířat, vytleskávat slabiky u názvů zvířat, uvědomit si, na jakou hlásku slovo začíná;
- foukat brčkem do vody v plastové láhvi, střídat intenzitu dechu a jeho délku, střídat výdech a nádech.

Při prvním úkolu mělo děvče problém odhadnout intenzitu – i přes pokyn slabého foukání nasadilo silný výdech, mělo problém správně vytvarovat ústa do písmena O. U druhého cvičení během popisování obrázků několikrát nesprávně určilo první hlásku slov nebo použilo více prvních hlásek („žir“ místo „ž“). Při foukání brčkem do vody mělo opět potíže s intenzitou výdechu, neodhadlo, jakou sílu musí do dechu vložit. Podařilo se mu několikrát dýchat naprázdno mimo brčko, aniž by si to uvědomovalo. Během soutěžení s druhým účastníkem logopedického cvičení nedokázalo prodloužit délku svého výdechu, avšak po pár pokusech se zlepšovalo. Při střídání výdechu do brčka a nádechu ho doprovázela pokyny paní učitelka, která určovala rytmus.

---

<sup>37)</sup> KOLESOVÁ, Eva, *Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči. Praktické rady pro rodiče a jejich děti*, Praha 2016, s. 18-19.

### 3.2.1.2 Motorická cvičení

Řeč i jemná motorika mají centrum v dominantní hemisféře mozku, je proto přirozené, že případný deficit vývoje hrubé motoriky ovlivní jemnou motoriku, grafomotoriku i řeč. Při logopedickém cvičení se tedy trénuje pohyb rukou, jazyka, úst apod.<sup>38)</sup> Pozorovaná měla při cvičení:

- dát ruce v pěst a oddělit na pravé i levé ruce konkrétní prsty, které se poté navzájem dotkly (např. dotyk dvou ukazováčků), při pohybu dané prsty pojmenovávat;
- jednotlivými prsty se dotýkat palce na téže ruce.

### 3.2.1.3 Oromotorická cvičení

Oromotorika se zabývá pohybem mluvních orgánů dutiny ústní. Pozorovaná měla:

- nejdříve olizovat pomalu horní ret, poté dolní ret, nakonec celá ústa, uvědomovat si pohyb jazyka;
- napodobovat zvuk čerta – hlásky b a l, pohybovat jazykem nahoru a dolů, dotýkat se přitom krátce horního patra;
- pohybovat jazykem ze strany na stranu – tzv. ping pong;
- vypláznout jazyk co nejvíce to jde a pokusit se dotknout špičky nosu.

### 3.2.1.4 Artikulační cvičení

Po cvičení náročném na soustředění využila paní učitelka pomoc počítače, na kterém mohlo děvče vidět několik obrázků zvířat či předmětů. Po vybrání konkrétního políčka vyslovil ženský hlas z reproduktoru pečlivě daný název. Pozorovaná měla výraz zopakovat se správnou artikulací. Měla si uvědomit první hlásky slov, ale mnohokrát místo první hlásky řekla například první tři hlásky i s nesprávnou výslovností. Například slovo hruška vyslovila jako „huska“ nebo „hluska“ a při určení první hlásky použila „hlu“ nebo „hulu“ místo „h“. Opravila se až po delší časové prodlevě reakce paní učitelky. Dále měla napodobovat zvuky jednotlivých zvířat, které zná z běžného života a nečinilo jí tudíž toto cvičení velké potíže.

Při lekci jsem si všimla pár věcí, které měly menší či větší vliv na soustředění nebo výkon pozorovaného děvčete: pohrávání si s vlasy, rozpovídání se o jiném tématu (např. nedávné osobní zážitky), soutěžení s jinými účastníky a dočasná ztráta motivace a snahy. Pozitivní byly vyřčené pochvaly dítěte, možnost výběru, dostatek času na provedení úkolů. Také jsem se při

---

<sup>38)</sup> PEKAŘOVÁ, Eva, *Jak souvisí pohyb s vývojem řeči?*, <https://logopediezin.cz/jak-souvisi-pohyb-s-vyvojem-rci/>, staženo 2. 12. 2023.

dotazu, jaký je podíl dětí, které potřebují logopedickou péči, dozvěděla, že takových případů u dětí předškolního věku je zhruba polovina a stále se zvyšuje.

### 3.3 Koktavost

#### 3.3.1 Charakteristika koktavosti

Termínem koktavost označujeme stav, kdy mluvčí ztrácí kontrolu nad plynulostí řeči. Tradičně se pojmenovává jako řečová neuróza. Při zmíněném stavu dochází ke křečím na hlasivkách a k porušení hybnosti v oblasti koordinace mluvidel.<sup>39)</sup>

Člověk trpící koktavostí se nazývá balbutik od latinského slova balbuties, tedy koktavost. Název balbuties se objevil už ve starověkém Římě, kde pobýval občan jménem Balbus. Známý byl právě díky koktavosti u sebe i mnoha členů jeho rodiny.<sup>40)</sup>

Podle názorů Lechty: „*Jde o syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, který se nejnápadněji projevuje charakteristickými nedobrovolnými specifickými pauzami narušujícími plynulost procesu mluvení a tím působícími rušivě na komunikační záměr.*“<sup>41)</sup>

Balbuties se obvykle projevuje opakováním části slov nebo protahování první hlásky ve slově (např. mmmm-mami, m-m-m-mami). Dítě obvykle hovoří zrychleně nebo nestálým způsobem se špatnou melodií a rytmem. Může se zadržovat v průběhu věty nebo přidává přebytné slabiky, hlásky, dále tzv. plevelná slova. Vyhýbá se některým slovům pro něj těžko vyslovitelných, zpravidla se jedná o hlásky D, T, B, P, K, G. Kvůli zmiňovanému problému se snaží najít jiná slova a jeho mluvený projev ztrácí kvalitu.<sup>42)</sup>

Kvůli tvorbě křečí na hlasivkách během ústního projevu vzniká tvrdý hlasový začátek a dítě se tak při výslovnosti velmi namáhá. Dítě se obává situací, kdy bude muset promluvit. Často se zdržuje kolektivních aktivit nebo rozhovorů s blízkými i cizími lidmi. Složitě situace jsou pro děti takové, kdy se ostatní vrstevníci při špatném projevu spolužákovi posmívají, ale logicky nevysvětlí proč. Dítě vycítí, že je s ním něco špatně a cítí se provinile. Obvykle mají malé děti velmi mlhavou a fragmentární představu o řečových vadách, natož aby popsaly svůj vlastní problém. Zažívají pocit nejistoty, snaží se na sebe neupozorňovat, zbytečně

---

<sup>39)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 154-155.

<sup>40)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 102-103.

<sup>41)</sup> KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006, s. 154.

<sup>42)</sup> KOLESOVÁ, Eva, *Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči. Praktické rady pro rodiče a jejich děti*, Praha 2016, s. 64-65.

nepromlouvat, ztrácí sebevědomí a obávají se nepochopení u příjemců jejich zvukových hlasových výstupů.<sup>43)</sup>

### 3.3.2 Příčiny koktavosti

Při mém pozorování v mateřské škole jsem přišla do styku s malým chlapcem, který měl lehčí průběh koktavosti. Předpokládaná příčina jejího vzniku byl rozvod a oddělení jeho rodičů. Uvedená situace je jedna z nejčastějších důvodů počátku koktavosti. Další příčiny můžeme naléznout za těchto vlivů:

- perfekcionistická výchova;
- kladení nadměrných nároků na dítě ve chvíli, kdy na to není ještě zralé;
- přísné tresty;
- lhostejná nebo příliš volná výchova;
- násilné přecvičování leváků na užívání pravé ruky;
- neshoda mezi sourozenci, upřednostňování jednoho před druhým ze strany rodičů či jiných pečovatelů;
- závažné rodinné situace – výše zmíněný rozvod, alkoholismus, smrt blízkého;
- upozorňování dítěte na neplýnulost, obzvlášť v období mezi 3.-4. rokem, kdy je neplýnulost přirozená a spontánně vymizí;
- nesprávná bilingvní výchova – míchání dvou a více cizích jazyků dohromady;
- méně závažnější situace (např. rodič neschválí dítěti koupi hračky);
- psychotrauma, jako úlek, šok, duševní otřes, hospitalizace v nemocnici.<sup>44)</sup>

### 3.4 Pozorování dítěte trpícího koktavostí

Kdo je pozorován:

- Chlapec, věk: 5 let

Možné příčiny koktavosti:

- změna prostředí – změna bydliště, mateřské školy, kolektivu;
- rodiče jsou rozvedení, chlapec má nevlastního otce;
- absence volného času rodičů po práci;

---

<sup>43)</sup> DELL, Carl W., *Koktavost u dětí školního věku*, Brno 2004, s. 35.

<sup>44)</sup> KOLESOVÁ, Eva, *Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči. Praktické rady pro rodiče a jejich děti*, Praha 2016, s. 63-64.



- upřednostňování péče rodičů o staršího sourozence.

Pozorovaný chlapec přestoupil do nové mateřské školy a po týdnu se objevily známky koktavosti, jichž si všimla paní učitelka. Informovala následně rodiče, kteří potvrdili, že dříve se podobný problém u dítěte nevyskytl. Chlapec začal např. větou: „Páá...ní učitelko,“ přičemž vždy protáhl začátek slova a konec se mu podařilo spolknout, aby celé znění věty nebo větného ekvivalentu rychlostně dohnal.

Chlapec je kvůli svým potížím s výslovností částečně vyloučen z kolektivu. Mladší děti mu totiž nerozumí a nemají zatím takové pochopení pro určité postižení. Vyhledává přátele, kteří jsou s ním rozumově na stejné úrovni, a dokonce se prokázalo, že všichni z nich taktéž navštěvují logopedii. Rozhovor mezi těmito dětmi není komplexní, dorozumívají se mezi sebou pouze větami jako: „Půjčíš mi? Podáš mi?“. Je však důležité, aby děti, jejichž řečový problém (obzvláště zmíněná koktavost) bývá důsledkem určité změny a nestability, našly zázemí u stálých lidí ve stabilním prostředí. Najít si dobré kamarády a mít oporu v pedagogích je proto zvláště podstatné.

### 3.4.1 Průběh logopedického cvičení

Cvičení, která měl chlapec provádět byla podobná těm, které provádělo děvče s dyslalií. Zaměřoval se ale hlavně na práci s dechem – pomalý nádech a výdech, soustředění na správný dechový rytmus. Další cvičení zahrnovalo pohyby rtů a jazyka. Nakonec se měl soustředit na rytmické cvičení s pomocí přednesu říkanek a pohybů rukou.



Obr. 1: Procvičování správného výdechu s brčkem a peříčkem



Obr. 2: Procvičování pohybu jazyka



Obr. 3: Procvičování výdechu s brčkem do vody

### 3.4.2 Projevy zhoršené grafomotoriky dítěte s kocktavostí



Obr. 4: Kresba k tématu „Večerníček“



Obr. 5: Kresba k tématu „Moje rodina“



Obr. 6: Kresba na libovolné téma č. 1



Obr. 7: Kresba na libovolné téma č. 2

## 3.5 Opožděný vývoj řeči

### 3.5.1 Charakteristika opožděného vývoje řeči

Na úplně první slovo u dítěte čekáme zhruba do jednoho roku věku. Jde spíše o zvuk, jehož významem může být pojmenování blízké osoby („mama“), situace nebo činnosti („ham“) či předmětu („tútú“). Některé děti mohou však začít mluvit později, v knize *Logopedická prevence* jsou jako častější oběti zmínění spíše chlapci než dívky.<sup>45)</sup> Může se také stát, že dítě začne mluvit po prvním roce, ale jeho snaha se v řeči rozvíjet stagnuje. Za hranici věku, kdy končí období tzv. prodloužené fyziologické nemluvnosti se považují tři roky.<sup>46)</sup>

### 3.5.2 Příčiny opožděného vývoje řeči

Dítě trpící opožděným vývojem řeči má obvykle problémy i v jiných sférách celkového vývoje. Je však složité rozpoznat, jaké jsou základní důvody, které jeho vývoji brání. Obvykle se uvádí tyto zdroje příčin:

- sociální prostředí (nereagující okolí, málo pozornosti, nepochopení);
- dědičnost (podíl nejméně z jedné třetiny, může přejít do dyslalie nebo koktavosti);
- nedostatek mluvního kontaktu;
- nadbytek péče o řeč (nenecháme-li dítě pustit ke slovu – jestliže dítěti vše předříkáváme, nemá potřebu odpovídat a celkově slovně interagovat);
- stav sluchu a zraku;
- oligofrenie, autismus;
- vývojové vady mluvidel.<sup>47)</sup>

## 3.6 Pozorování dítěte trpícího opožděným vývojem řeči

Kdo je pozorován:

- Chlapec, věk: 5 let

Možná příčina opožděného vývoje řeči:

- dědičnost;
- opožděné vyžívání nervové soustavy;
- lehké poruchy sluchu;

---

<sup>45)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 131.

<sup>46)</sup> Tamtéž, s. 131.

<sup>47)</sup> Tamtéž, s. 131-134.

- špatné výchovné působení;
- předčasný porod.<sup>48)</sup>

Chlapec začal mluvit později, a to konkrétně mezi 4.-5. rokem, bylo mu špatně rozumět kvůli zhoršené oromotorice. Nejdříve nechtěl vůbec komunikovat. Aktuálně jeho řečové dovednosti stagnují na úrovni čtyřletého dítěte. U chlapce je podezření na zhoršený sluch. Když nastoupil do mateřské školy, první dva roky s ním děti nekomunikovaly tak, jak by to bylo zapotřebí a bohužel je dosud zdrojem posměchu u svých vrstevníků. V současné době je velmi snaživý a má radost vždy, když se mu v procesu zdokonalování něco podaří. Hlavní motivací je pochvala paní učitelky.

Dělají mu potíže vyslovovat tyto hlásky: l, s, š, ž, r, ř. Při rozhovoru je patrná slabá slovní zásoba. Na logopedickém cvičení dostal úkol, kde měl odhadnout vždy první hlásku slova. Často ale použil více hlásek, např. u slova „plachetnice“ místo hlásky „p“ řekl „pla“. Z pozorování dětí docházejících na logopedii se mi potvrdilo, že zmíněná situace nastává častěji i u jiných řečových vad – viz u pozorovaného děvčete s dyslalií. Pomoc dítěti s opožděným vývojem řeči při logopedických cvičeních v mateřské škole spočívá v práci s knihami, chlapec popisuje obrázky, zkouší skládat věty, zpívá písně, recituje básně, procvičuje pohyb mluvidel, sluchové vnímání a grafomotoriku. V případě, že nemá chlapec dokonale osvojenou slovní zásobu, je potřeba, aby s ním rodiče komunikovali nejprve s použitím jednodušších vět a postupně slovní zásobu rozšiřovali.

Ze zkušeností pedagogů v mateřské škole jsem se dozvěděla, že děti s opožděným vývojem řeči mívají obvykle odklad školní docházky. I ve školním věku navštěvují logopeda. Mohou mít také potíže se čtením, psaním a své spolužáky dohání až se zpožděním.

### **3.6.1 Průběh logopedického cvičení**

#### **3.6.1.1 Dechová cvičení**

- Nádech – při nádechu je potřeba sedět, ležet nebo stát v klidu. Nadechnout se nosem tak, aby se nezvedala ramena.
- Výdech – při výdechu je důležité, aby byla výdechová fáze co nejpomalejší. Při výdechu můžeme použít jako že:
  - Sova houká – húúúú

---

<sup>48)</sup> *Předčasný porod*, [https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99ed%C4%8Dasn%C3%BD\\_porod](https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99ed%C4%8Dasn%C3%BD_porod), staženo 2. 12. 2023.

- Auto troubí – túúúú
- Bolí nás prst – aúúúú
- Husa syčí – ssssss
- Vlak jede – ššššš
- Moucha nebo vosa bzučí – bzzzz
- Koza mečí – méééé
- Divíme se – jéééé
- Foukání do papírových penízků (vystřižená kolečka z papíru) - dítě fouká do papírových penízků nebo může pomocí brčka zvedat papírky do kelímku (při větším počtu dětí mohou soutěžit, kdo nasbírá více).<sup>49)</sup>

### 3.6.1.2 Motorická cvičení

Dítě provádí jednoduché pohyby podle paní učitelky za doprovodu básně.

- Příklad básně z logopedického cvičení:

|                                                                                                                                                                                                 |                                                                                                                                                                |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Šašek dělá legraci,<br/>má to přece na práci.<br/>Rozhazuje rukama,<br/>vykopává nohama.<br/>Zadečkem si zavrtí,<br/>a pak mává na děti.<br/>Široce se usměje,<br/>hezký den ti popřeje.</i> | děti pochodují na místě<br><br>rozhazují rukama<br>třepají nohama<br>vrtí zadečkem<br>mávají<br>usmějí se<br>podají si navzájem ruce a popřejí si hezký<br>den |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

Obr. 8: Báseň k motorickému cvičení

### 3.6.1.3 Oromotorická cvičení

Při cvičení mluvidel dítě procvičuje hlavně pohyb jazyka a rtů. V průběhu pozorování měl chlapec provádět zejména tyto cviky:

- vyplazovat jazyk – co nejdále (nahoru, dolů, vpřed);
- hýbat jazykem po horní a dolní dásni – olizovat dásně těsně za horními a pod dolními zuby, ze strany na stranu (počítá zuby);
- ťukat špičkou jazyka nad horními řezáky;
- rychlé vysunování a zasunování jazyka („čertík“);
- tvarovat ústa do kroužku, rty se lehce dotýkají, přibližují se a oddalují („kapřík“);
- co nejvíce protáhnout úsměv (musí být vidět všechny zuby) a poté našpulit rty;

<sup>49)</sup> Zásobník logopedických cvičení, v držení paní učitelky Dagmar Malechové, 3. MŠ Třeboň.

- vibrovat se rty volně přiložených k sobě při výdechu („koník frká“);
- otvírat ústa do tvaru jablka (velké „O“), hrušky (protáhlé „O“ nahoru a dolů), třešně (malé „o“).<sup>50)</sup>

#### 3.6.1.4 Sluchové vnímání

Dítě by mělo být schopné diferenciovat a interpretovat zvuky různé kvality (řečové i neřečové). Správné vnímání mluvené řeči je nutnost pro rozvoj komunikačních kompetencí dítěte. Chlapec měl provádět tyto úkoly:

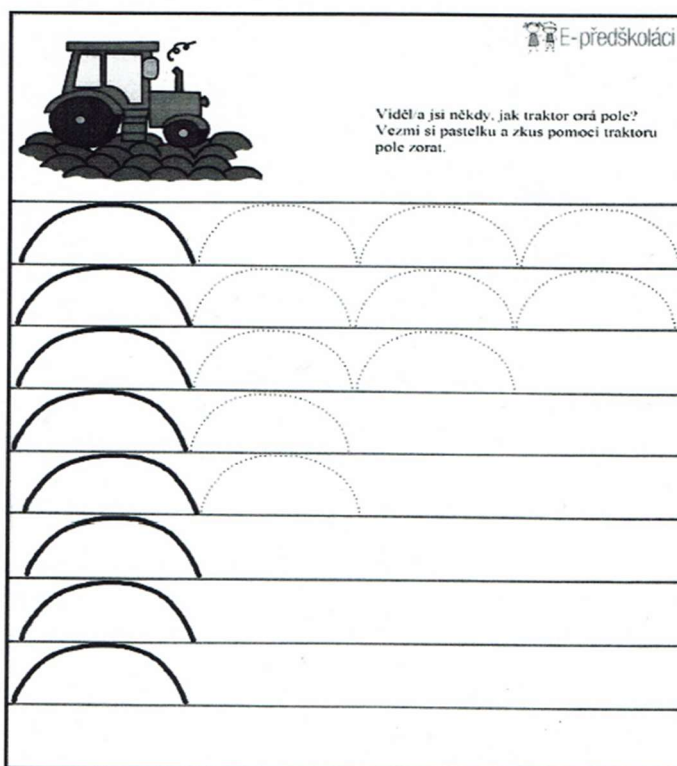
- dostal pracovní list se 14 různými obrázky, paní učitelka mu četla příběh a chlapec měl zakroužkovat osoby (kuchař, listonoš) nebo věci (hřeben, skříň), které v příběhu zazněly;
- v jednotlivých zadaných slovech určit 1. hlásku;
- opakovat říkanky vedené paní učitelkou.

#### 3.6.1.5 Grafomotorika

Pro rozvoj celkového vývoje dítěte a připravenost na nástup do základní školy je důležité i procvičování grafomotoriky, která může být často i s dalšími motorickými dovednostmi u dětí s řečovými poruchami zhoršená.

##### Grafomotorika

Tatínek oral pole pomocí volů zapřažených do pluhu, dnes se používá k orání traktor (horní oblouk).



Obr. 9: Procvičování grafomotoriky

<sup>50)</sup> Zásobník logopedických cvičení, v držení paní učitelky Dagmar Malechové, 3. MŠ Třeboň.

## 4 Další časté poruchy řeči u dětí předškolního věku

Výše jsem se pokusila uvést nejčastější řečové vady nacházejících se u dětí v mateřské škole, kde jsem měla možnost jejich nápravu vidět v praxi. Dále uvedu několik příkladů jiných často se vyskytujících řečových poruch.

### 4.1 Breptavost (*tumultus sermonis*)

Projevuje se zvýšeným tempem řeči, vynecháváním a komolením částí slov. Řeč je nesrozumitelná a působí nedbale. Často se vyskytuje u dětí, které trpí hyperaktivitou nebo jinou poruchou způsobenou drobným mozkovým poškozením. Logoped se snaží u dítěte zvolnit tempo řeči, klade důraz na pečlivou a správnou výslovnost, při níž se opírá o samohlásky, což pomáhá lepší srozumitelnosti. Ideálním nástrojem je recitace básní a jejich vytleskávání.<sup>51)</sup>

### 4.2 Huhňavost (*rinolalia aperta*)

Příčinou může být nesprávný poměr mezi rezonancí ústní a nosní dutiny při výslovnosti. Jádrem problému je zde nedostatečná funkce patrohltanového uzávěru. Ten totiž zajišťuje výdechový proud a jeho směřování do dutiny nosní, když vyslovujeme nosovou hlásku (m, n, ň) nebo do dutiny ústní, vyslovujeme-li ostatní hlásky. Při nesprávném fungování nelze vytvořit překážku průchodu vzduchu nosem a nosové zabarvení se objeví nejen u hlásek nosových, ale u všech hlásek. Opakem je tzv. zavřená huhňavost (*rinolalia clausa*), kdy se do cesty průchodu vzduchu nosní dutinou staví překážka, nejčastěji v podobě zvětšené nosní mandle. V tomto případě postižený dýchá ústy, jeho spánek není dokonalý, špatně se soustředí, trpí častou rýmou a středoušními záněty. Při této poruše také trpí mozek, neboť kvůli nedostatečnému průchodu vzduchu nosní dutinou se omezuje prokrvení a zásobování tělesných orgánů.<sup>52)</sup>

### 4.3 Mutismus (oněmění)

Jedná se o poruchu řeči v sociální interakci, vyskytující se u dětí, které jsou spíše uzavřenější a ostýchavější. Dítě umí mluvit, ale v určitých situacích nebo s určitými lidmi nekomunikuje, může se dorozumívat pouze neverbálně. Například po bližším poznání osoby a správným zacházením s daným dítětem začne již v omezené míře reagovat, jednoslovně odpovídá. Existují i těžší formy, kdy není možné dítě k interakci přimět. Chceme-li dítě vzít za ruku nebo mu s něčím pomoci, dítě uhýbá a jen se zvyšuje jeho svalové napětí a následný odpor

---

<sup>51)</sup> KREJČÍKOVÁ, Jarmila a KAPROVÁ, Zuzana, *Náměty pro logopedickou prevenci. Hrátky se slovíčky pro kluky a holčičky*, Praha 2000, s. 16.

<sup>52)</sup> Tamtéž, s. 18.

ke komunikaci. Pokud jde o případ, že dítě nekomunikuje jen v některých situacích, například u lékaře, před neznámými lidmi, mluvíme o mutismu elektivním. Jestliže ztratí úplně hlas i řeč, jde o mutismus totální. Příčinou může být psychické trauma, náhlý šok nebo vyčerpanost. V případě šoku je pravděpodobné, že mutismus po několika hodinách odezní, ale může přejít v koktavost.<sup>53)</sup>

---

<sup>53)</sup> KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005, s. 125-126.



## 5 Vliv řeči na sociální vztahy, identitu a zdraví

Řeč má zásadní vliv na vytváření a upevňování sociálních vztahů, formování osobní identity v kontrastu i v interakci s různými sociálními skupinami. Způsob, jakým jedinec vnímá sám sebe, jeho sebehodnocení. Je nástrojem vzdělávání a může hrát klíčovou roli v přípravě na budoucí povolání a profesní kariéru.<sup>54)</sup> Mluvené slovo a vše, co se týká verbální komunikace, nejen odráží kulturní úroveň jednotlivce, ale také představuje důležitou součást národní kultury.<sup>55)</sup> Jazykové dovednosti člověka mohou sloužit jako citlivý indikátor jeho celkového zdravotního a psychického stavu i jeho osobnosti. Často bývá širokou veřejností narušená komunikační schopnost spojována se zdravotními komplikacemi, ale příčiny poruch komunikace a výslovnosti jsou mnohem komplexnější. *Etiologie*<sup>56)</sup> řečových vad může být způsobena různými vnitřními faktory (endogenní) i vlivy z vnějšího prostředí (exogenní), jako je kvalita lingvistických vzorů a vhodnost komunikačního a stimulačního prostředí. Vady řeči často ovlivňují člověka v důsledku reakcí společnosti na jeho narušenou výslovnost. Tyto reakce mají výrazný dopad na způsob, jakým jedinec vnímá sám sebe a své vlastní sebepojetí.<sup>57)</sup>

Co se týče vztahu mezi inteligencí a zvukovým projevem dítěte, neexistuje jednoznačný výsledek, který by tvrdil, že dítě s vadou řeči je méně inteligentní. U žáků se zvláštními potřebami, zejména s mentálním, senzorickým nebo tělesným postižením, můžeme pozorovat častější poruchy výslovnosti, ale ty jsou spíše spojeny s příčinami postižení než s rozumovými schopnostmi. Vážnost poruchy výslovnosti může do nemalé míry ovlivnit výkon vzdělávání dítěte a také reakce vrstevníků na (ne)srozumitelnost řeči mluvčího. U dětí, jež mají problémy s výslovností, můžeme registrovat sociální izolaci v důsledku negativních reakcí svého okolí. To může vést až k úzkostem a také potřebě být v blízkosti osoby nebo předmětu, k němuž se mohou připoutat. Poruchy mohou zasahovat i do sémantických, morfologických a syntaktických dovedností. Lidé v produktivním a postproduktivním věku, kteří trpí různými onemocněními, jež zapříčiňují pokles srozumitelnosti řeči, hodnotí kvalitu svého života hůře právě kvůli obtížím spojeným s nejasným nebo chybným vyjadřováním. Zvyšuje se jejich závislost na ostatních a klesá jejich schopnost samostatně zvládat běžné denní úkoly.<sup>58)</sup>

---

<sup>54)</sup> KRAHULCOVÁ, Beáta, *Dyslalie – patlavost. Vady a poruchy výslovnosti*, Praha 2013, s. 25.

<sup>55)</sup> Tamtéž, s. 26.

<sup>56)</sup> Etiologie – nauka o příčinách vzniku nemocí.

<sup>57)</sup> KRAHULCOVÁ, Beáta, *Dyslalie – patlavost. Vady a poruchy výslovnosti*, Praha 2013, s. 27-29.

<sup>58)</sup> Tamtéž, s. 23-25.

## 6 Moderní metody při terapii

Logopedie je záležitostí zvukového a jazykového projevu, ale u procesu nápravy nebo zdokonalování řečových dovedností je potřebné obrátit se i na psychickou stránku jedince. Mnoho logopedických terapií probíhá zároveň s terapiemi psychologickými. U příčin řečových poruch jsem zmiňovala několik příkladů a pokud nejde o biologickou vadu (rozštěp patra, nervové poškození), jde ve většině případů o určitou psychologickou tenzi (trauma, šok, nezáměr blízkých lidí). Ke zdokonalování mluveného projevu se tedy často využívají i některé psychoterapeutické prostředky.

### 6.1 Biofeedback

Biofeedback je metoda, která klientovi pomáhá zlepšovat průběh procesů odehrávajících se uvnitř mozku. Abychom pochopili jeho význam, je nutné se zaměřit na jeho funkci. Hlavním přístrojem pro metodu biofeedbacku je zejména elektromyogram (EMG), který využívá elektrody nebo jiné senzory pro měření svalového napětí. EMG upozorňuje na napětí ve svalu a pacient se po upozornění přístroje učí svalové napětí rozeznávat a následně uvolňovat.<sup>59)</sup> Mohli bychom tento proces aplikovat při terapii koktavosti, kdy dochází k nevědomé tenzi svalů obličeje i mluvidel a výsledný zvukový projev není dostatečně plynulý.

Dále mohou senzory pozorovat galvanické napětí kůže, které měří aktivitu potních žláz, což se využívá především při léčení strachu nebo různých fobií. Při stresových situacích zaznamenává povrchovou teplotu kůže senzor připevněný na prst na ruce či noze a také pomáhá dospět k uvolnění svalů. Další přístroj zvaný elektroencefalogram (EEG) se uplatňuje například při léčení nebo zmírnění problémů se spánkem nebo koncentrací. Tento přístroj bychom mohli využít u dětí, které trpí breptavostí a zároveň hyperaktivitou (viz s. 27).

V praxi vypadá terapie tak, že pacientovi se nasadí snímací elektrody (ve videu o biofeedbacku zmiňuje terapeutka Mgr. Vlasta Dubinová dvě snímací elektrody na uších, jednu elektrodu v určitém bodě na hlavě) a přístroj získává mozkové vlny, které dále vyhodnocuje a výsledkem je důkaz fyzického nebo psychického stavu, ve



Obr. 10: Metoda neurofeedback

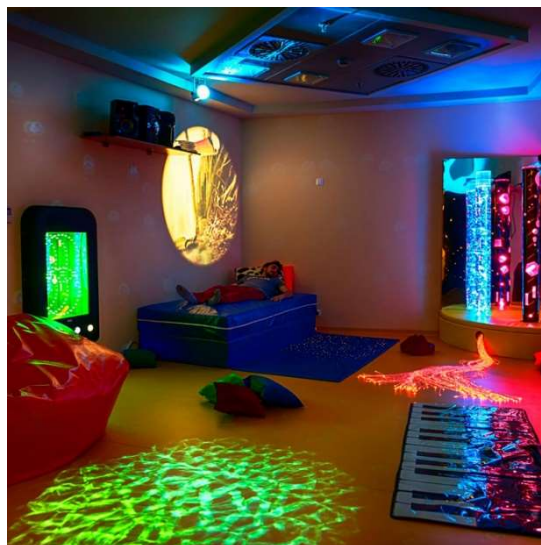
<sup>59)</sup> Biofeedback, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Biofeedback>, staženo 2. 12. 2023.

kterém se pacient aktuálně nachází. Jde o zkoumání frekvence a amplitudy, které tvoří mozkové vlny. Pokud frekvence s amplitudami nejsou ve správném rozpoložení, nějaké procesy udávající se v mozku nefungují tak, jak by měly. Například pokud je dítěti změřena ve dne vysoká spánková aktivita, špatně se přes den koncentruje, je unavené a nepozorné. Pacient je při terapii připojený k senzorům a před ním na obrazovce probíhá např. hra, při níž se snaží regulovat její průběh. Na zmíněném videu je příklad hry s plavajícími delfíny, jejichž pohyb pacient ovlivňuje. Pokud jeho pozornost klesne, zastaví se i aktivita delfínů, a je tedy potřeba se znovu zkoncentrovat. Výsledkem je zlepšení koncentrace, uvědomění svých myšlenek a jejich ovládání.<sup>60)</sup>

## 6.2 Snoezelen

V 60.–70. letech 20. století pronikal do světa psychologie koncept vyvinutý psychology Clelandem a Clarkem, kteří se snažili podpořit vývoj, lepší komunikaci a změnu chování s pomocí určitých smyslových podnětů. Jejich teorii rozpracovali v tuto dobu Holanďané Ad Verheul a Jan Hulsegge a jejich metoda se nazývá Snoezelen podle slov „snuffelen” (čichat, zkoumat) a „doezelen” (odpočívat, relaxovat).

Snoezelen se uskutečňuje v prostorách, které jsou upraveny tak, aby na naše smysly působily nejrůznější podněty – světelné a zvukové prvky, vůně, hudba. Široké spektrum stimulů má za cíl probudit pozornost, navodit pocit relaxace a uspokojení, vyvolávat vzpomínky, ovlivňovat vztahy nebo eliminovat pocity strachu. Podporuje vnímání, emocionalitu, představivost, paměť, komunikaci, redukci stresu a napětí, motivaci a také výchovné a vzdělávací procesy. V místnostech by se mělo dění přizpůsobovat pacientovi, je třeba mu poskytnout dostatečný časový prostor, aby byl schopný absorbovat všechny podněty, které na něj působí a snažit se je zpracovávat. Významnou roli zde hraje klidná atmosféra, svoboda pohybu a možnost libovolně zkoumat prostředí. Reakce na podněty, zájem a potřeby pacienta jsou u každého jiné, a je proto důležité



Obr. 11: Místnost určená pro realizaci metody snoezelen

<sup>60)</sup> Vlasta Dubinová, *Biofeedback-Nova*, <https://youtu.be/VsRE3PSRKZY?si=jZfoWo4Niv0Quw1e>, staženo 2. 12. 2023, 9:36.

přístupovat, jako s většinou metod, individuálně a se zaměřením na určité potíže, které klienta provázejí.<sup>61)</sup>

---

<sup>61)</sup> *Snoezelen*, <https://3lobit.cz/co-je-snoezelen-teoreticky-uvod/>, staženo 2. 12. 2023.

## **Závěr**

Při pozorování dětí v mateřské škole jsem zjišťovala, jaký je podíl dětí, které mají s mluveným projevem problémy. Dozvěděla jsem se, že zhruba polovina dětí, které by v příštím školním roce měly nastoupit do 1. třídy základní školy, má vadu řeči a navštěvuje v mateřské škole logopedický kroužek. 4 z nich navštěvují klinického logopeda. V důsledku logopedické vady budou mít 3 z těchto 4 dětí odklad školní docházky.

Zaměřila jsem se hlavně na 3 řečové poruchy: dyslalie, koktavost a opožděný vývoj řeči. O každé z těchto poruch jsem se dozvěděla v prostudované literatuře charakteristiku, možné příčiny a jejich potenciální nápravu. Zmíněné řečové vady jsem mohla pozorovat přímo u dětí navštěvujících logopedický kroužek v mateřské škole, které těmito vadami trpí. Dozvěděla jsem se, že příčiny jejich nesprávné výslovnosti nejsou pouze důsledkem nezájmu rodičů či jiných pečujících a častějšího používání moderních technologií místo prohlubování komunikace mezi rodiči a dítětem. Mohou být dané i dědičností, nevyzrálostí nervové soustavy, stresem, problémy v rodině i biologickými indispozicemi. Dalo by se říci, že nelze vždy s přesností určit, zda se jedná pouze o jednu konkrétní příčinu. Z hlediska logopedické intervence lze na všechny zmíněné vady aplikovat různé metody nápravy, je však nutné, aby s logopedy spolupracovalo dítě i jeho rodiče.

V návaznosti na mou práci by se dalo do zkoumání zahrnout i pozorování dětí, které jsou součástí multikulturních, a tedy i multilingvních rodin (v zařízení, kde jsem výzkum prováděla bohužel taková možnost nebyla) nebo jaký vliv má výuka čtení a psaní v 1. třídě základní školy na rozvoj řeči a případnou korekci řečových vad.

Přínosem této práce bylo nahlédnutí do problematiky komunikačních obtíží u dětí předškolního věku. Praktická část seminární práce poskytla prostor pro přímé pozorování logopedické intervence v reálném prostředí mateřské školy. Domnívám se také, že nabití poznatků v oblasti vývoje řeči, řečových poruch a logopedické prevence by mohlo najít využití i v budoucnu v osobní výchovné sféře. Díky výzkumné práci mi bylo umožněno spolupracovat s mateřskou školou, komunikovat s pedagogy i samotnými dětmi, které logopedický kroužek navštěvují, což by za normálních okolností nebylo možné.

## Použité zdroje

### Nevydané prameny

Zásobník logopedických cvičení, v držení paní učitelky Dagmar Malechové, 3. MŠ Třeboň.

## Literatura

DELL, Carl W, *Koktavost u dětí školního věku*, Brno 2004.

HOLCOVÁ, Alžběta, *Když se řeči nedaří*, Nový Prostor 609, 2023.

KLENKOVÁ, Jiřina, *Logopedie*, Praha 2006.

KOLESOVÁ, Eva, *Jak pomoci svému dítěti s vadou řeči. Praktické rady pro rodiče a jejich děti*, Praha 2016.

KRAHULCOVÁ, Beáta, *Dyslalie – patlavost. Vady a poruchy výslovnosti*, Praha 2013.

KREJČÍKOVÁ, Jarmila a KAPROVÁ, Zuzana, *Náměty pro logopedickou prevenci. Hrátky se slovíčky pro kluky a holčičky*, Praha 2000.

KUTÁLKOVÁ, Dana, *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči*, Praha 2005.

## Bakalářské a diplomové práce

TOMANOVÁ (SMRŽOVÁ) Hana, *Skupinová cvičení motoriky a řeči jako logopedická prevence u dětí předškolního věku*, Praha 2009 (bakalářská práce Přírodovědně-humanitní a Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci), staženo 3. 12. 2023.

## Internetové zdroje

*Biofeedback*, <https://cs.wikipedia.org/wiki/Biofeedback>, staženo 2. 12. 2023.

*Fylogenetický vývoj řeči*, <https://5dok.org/article/fylogenetick%C3%BD-skupinov%C3%A1-cvi%C4%8Den%C3%AD-motoriky-%C5%99e%C4%8Di-logopedick%C3%A1-prevence-p%C5%99ed%C5%A1k.y96r1pkd>, staženo 2. 12. 2023.

*Historie péče o handicapované*, <https://stredniskola.netstranky.cz/pedagogika-pro-asistenty-ve-skolstvi/4-rocnik/specialni-pedagogika/historie-pece-o-handicapovane-19-10.html>, staženo 2. 12. 2023.

*Jazyk (lingvistika)*, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jazyk\\_\(lingvistika\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jazyk_(lingvistika)), staženo 2. 12. 2023.

MRÁZOVÁ, Eva, *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, <https://www.specialni-pedagogika.cz/wp-content/uploads/2018/10/Kapitoly-ze-speci%C3%A1ln%C3%AD-pedagogiky-Dr.-Eva-Mr%C3%A1zov%C3%A1.pdf>, staženo 2. 12. 2023.

PEKAŘOVÁ, Eva, *Jak souvisí pohyb s vývojem řeči?*, <https://logopediezlin.cz/jak-souvisi-pohyb-s-vyvojem-reci/>, staženo 2. 12. 2023.

PRAŽSKÝ, Bohumil, *Vliv prenatální komunikace na zdravý vývoj dítěte*, <https://zdravi.euro.cz/clanky/vliv-prenatalni-komunikace-na-zdravy-vyvoj-ditete/>, staženo 2. 12. 2023.

*Předčasný porod*, [https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99ed%C4%8Dasn%C3%BD\\_porod](https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99ed%C4%8Dasn%C3%BD_porod), staženo 2. 12. 2023.

*Řeč*, <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98e%C4%8D>, staženo 2. 12. 2023.

*Snoezelen*, <https://3lobit.cz/co-je-snoezelen-teoreticky-uvod/>, staženo 2. 12. 2023.

SYNEK, František, *Logopedie*, <https://archart.cz/new/czech/logopedie/logopedie.htm>, staženo 2. 12. 2023.

Vlasta Dubinová, *Biofeedback-Nova*, <https://youtu.be/VsRE3PSRKZY?si=jZfoWo4Niv0Quw1e>, staženo 2. 12. 2023, 9:36.

## Seznam vyobrazení

1. Procvičování správného výdechu s brčkem a peříčkem (foto Nikola Jůzková)
2. Procvičování pohybu jazyka (foto Nikola Jůzková)
3. Procvičování výdechu s brčkem do vody (foto Nikola Jůzková)
4. Kresba k tématu „Večerníček“ (zdroj: portfolio pozorovaného chlapce, 3. MŠ Třeboň)
5. Kresba k tématu „Moje rodina“ (zdroj: portfolio pozorovaného chlapce, 3. MŠ Třeboň)
6. Kresba na libovolné téma č. 1 (zdroj: portfolio pozorovaného chlapce, 3. MŠ Třeboň)
7. Kresba na libovolné téma č. 2 (zdroj: portfolio pozorovaného chlapce, 3. MŠ Třeboň)
8. Báseň k motorickému cvičení (zdroj: zásobník logopedických cvičení, v držení paní učitelky Dagmar Malechové, 3. MŠ Třeboň)
9. Procvičování grafomotoriky (zdroj: zásobník logopedických cvičení, v držení paní učitelky Dagmar Malechové, 3. MŠ Třeboň)
10. Metoda neurofeedback (zdroj: <https://utahaddictioncenters.com/wp-content/uploads/2020/07/Neurofeedback-also-called-EEG-Biofeedback-Utah-Addiction-Centers-750x458.jpeg>)
11. Místnost určená pro realizaci metody snoezelen (zdroj: <https://gmtp.gr/wp-content/uploads/2022/07/Snoezen-room.jpg>)